

ÎNSEMĂNĂRI MANUSCRISE PE CĂRȚI DIN BIBLIOTECA MUZEULUI JUDEȚEAN ARGEȘ

FLORENTINA COJOCARU*

Există cărți în biblioteca muzeului care atrag atenția nu numai prin conținut, dar și printr-o varietate de particularități legate de biografia cărții: vechime, scriere, ilustrații, filigran, materiale și tehnici de legatorie, tiraje limitate și numerotate, formate curioase, ex libris, sau, prin însemnările manuscrise cu tematică diversă, care le sporesc valoarea culturală și bibliofilă, prin natura informațiilor consemnate: istorice, meteorologie, de stare civilă, posesiune, preferințe de lectură, note de lector, circulație, preț etc.

Unele sunt înobilate adesea de autori sau editori cu dedicații către prieteni și cunoștințe, dezvăluind un univers al relațiilor pe care nu l-am fi putut bănuî.

Altele poartă numai semnătura autorului sau a editorului, pe foaia de titlu, un semn de posesiune asupra exemplarului respectiv, păstrat pentru biblioteca proprie sau pentru un posibil dar.

În cazul cărților cu tiraj numerotat, pe verso foi de titlu, găsim adesea semnătura autorilor sau a editorilor și numărul exemplarului, scrise de obicei după un scurt text tipărit, cum ar fi: „toate exemplarele voru fi subț însemnate de: Kogălniceanu, nr. 119”¹, altele poartă numai semnătura autorului, exemplu: „C. D. Aricescu”².

Semnalam prezența în bibliotecă și a unei categorii de însemnări manuscrise, semnatarul fiind altul decât autorul cărții, acestea fiind importante surse pentru cunoașterea circulației cărții, a intereselor și preferințelor de lectură a posesorilor, a componenței unei biblioteci particulare sau a unei instituții.

O coincidență fericită se întâmplă adesea, când și autorul și posesorul cărții sunt personalități remarcabile ale scrisului.

Un exemplu, în acest sens, este lucrarea lui Alexandru Odobescu „Scrieri literare și istorice”³, tipărită în anul 1887.

* Muzeul Județean Argeș

¹ Cronicele României sau Letopisețele Moldovei și Valahiei publicate de M. Kogălniceanu, București, 1872. Biblioteca Muzeului Județean Argeș, inv. 850.

² C. D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874. Biblioteca Muzeului Județean Argeș, inv. 80.

³ Alexandru Odobescu, *Scrieri literare și istorice*, vol. 1-3, București, 1887. Biblioteca Muzeului Județean Argeș, inv. 303, 304, 305.

Pe foile de gardă ale celor trei volume sunt însemnări cu cerneală violetă: „24 decembrie 1894 Mihail Dragomirescu“.

Evident, profesorul de estetică și-a procurat lucrarea lui Odobescu la 7 ani de la apariție, întărind posesiunea asupra volumelor respective și cu inițialele numelui său: „M. D.“, imprimate în partea de jos a cotorului cărții.

Adnotările și corecturile făcute de Mihail Dragomirescu pe marginea textelor și recomandarea referitoare la conservarea cărții: „rog să se păstreze curate aceste foi“⁴, justifică prezența exemplarelor respective în biblioteca sa, precum și atenția deosebită cu care s-a aplecat asupra textului lecturat.

Lucrarea lui Gheorghe Șincai „Xronica românilor și a mai multor neamuri“, tipărită în trei volume la Iași, în anii 1853-1854, are câteva elemente de particularitate care-i stabilesc un loc privilegiat în colecțiile muzeului.

La inițiativa lui Grigore Alexandru Ghica, domnitorul Moldovei între anii 1849-1853 și 1854-1856, manuscrisele lui Șincai de la Episcopia Oradea Mare și cel cumpărat de arhimandritul Gherman de la o licitație din Viena, au fost încredințate spre editare unei comisii formate din: Alecu Donici, Anastasie Panu, Mihail Kogălniceanu și August Treboniu Laurian. Lucrarea s-a tipărit la Iași cu cheltuiala „Departamentului averilor bisericești și a învățăturilor publice“, șeful acestei instituții fiind „marele logofăt“, Nicolae Șuțu, fost ministru de externe în timpul domnitorilor Mihail Sturdza și Grigore Ghica, iar mai târziu, membru în „Comisia Centrală de la Focșani“, în vremea domnitorului Alexandru Ioan Cuza.

Exemplarul aflat astăzi în posesia Muzeului Județean Argeș a făcut parte din fondurile „Departamentului“, având pe veso foi de titlu a primului volum, însemnarea scrisă: „nr. 57 Proprietatea Departamentului N. Șuțu“⁵ (Fig. 1).

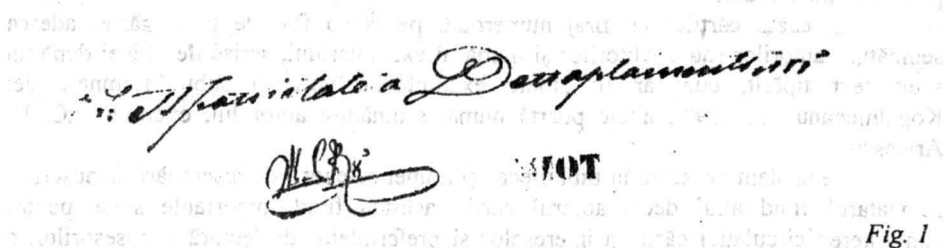

Fig. 1

O însemnătate deosebită, pentru bibliofilie dar și pentru muzeografie, o au și cărțile cu dedicații. Prin limbajul lor, de cele mai multe ori reverențios și afectat, micile corespondențe ajunse sub privirile cititorilor sau ale vizitatorilor, creează acele trăiri emoționale, dublate de curiozitatea pătrunderii cât mai adânc în intimitatea celor doi corespondenți, autor și persoana căreia-i este adresată dedicația și o dată cu ea, cartea.

Prin cunoașterea acestor însemnări, specialiștii pot reconstitui bibliotecile unor personalități, risipite în timp, pentru care nu mai există astăzi alte surse de cunoaștere.

⁴ Ibidem, vol. 3, p. 13.

⁵ Gh. Șincai, *Xronica românilor și a mai multor neamuri*, tom. 1, Iași, 1853. Biblioteca Muzeului Județean Argeș, inv. 1.

Bunăoară, lucrarea „Du Frisson”,⁶ publicată la Paris de medicul G. I. Stoicescu, prezintă în biblioteca muzeului în două exemplare, pe lângă valoarea bibliofilă dată de cele două dedicații ale autorului către Radu și Nicolae Golescu, reprezintă și o valoroasă contribuție privind cunoașterea bibliotecilor celor două personalități argeșene, care au moștenit cu siguranță de la Dinicu Golescu, nu numai dragostea de țară ci și dragostea pentru cuvântul scris.

Dedicațiile au următoarele texte: „M. Radu Golesco Homage respectuens G. I. Stoicescu” (Fig. 2) și „M. N. Golesco Homage respectuens G. I. Stoicescu” (Fig. 3).

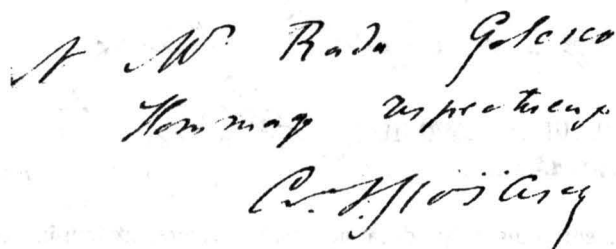

Fig. 2

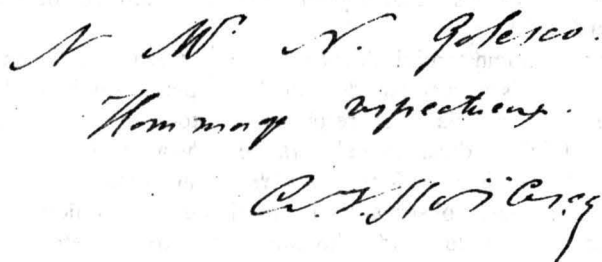

Fig. 3

Lucrarea este teza de doctorat susținută în anul 1876 de G. I. Stoicescu, la Facultatea de Medicină din Paris.

Remarcabilă figură a vieții medicale românești, doctorul G. I. Stoicescu⁷ a publicat numeroase lucrări în domeniul medical, a fost laureat cu medalia de argint, al Facultății de Medicină din Paris, membru al Societății de Antropologie din Paris, membru al Societății Academice Române, profesor la Universitatea de medicină din București, deputat în Parlamentul României între anii 1883-1884 și senator, 1898-1901.

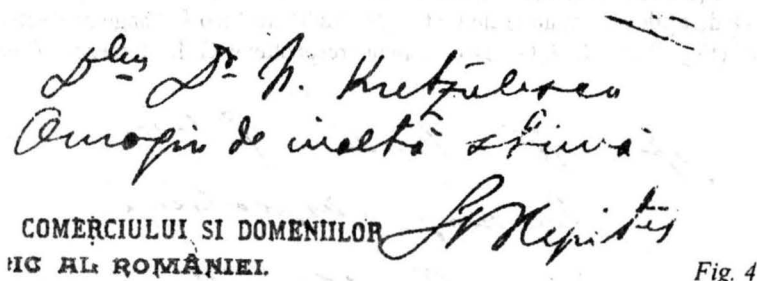
Chiar dacă este cunoscut faptul că Nicolae și Radu au fost copiii lui Dinicu Golescu, fiind vorba despre cărți, credem că suntem îndreptățiți să corectăm unele erori din „Dicționarul enciclopedic”, vol. 2, D-G., București, Editura Enciclopedică, 1996, p. 474, unde Ștefan, Nicolae și Alexandru (Albu) sunt trecuți ca fiii lui Iordache (Gheorghe) Golescu, probabil, datele au fost preluate din Enciclopedia „Cugetarea”, p. 367, unde sunt eronat consemnate.

⁶ G. I. Stoicescu, *Du Frisson*, Paris, 1876. Biblioteca Muzeului Județean Argeș, inv. 3570 și 3571.

⁷ Lucian Predescu, *Enciclopedia „Cugetarea”*, București, 1999, p. 815.

Cartea lui Ștefan Hepites, „Repartițiunea ploaiei pe districte și basinuri în România”⁸, aduce în fața lectorului o altă personalitate a vieții politice și medicale românești legată de Argeș, doctorul Nicolae Kretzulescu.

Pê foaia de titlu se află dedicația: „D-lui Dr. N. Krețulescu. Omagiu de înaltă stimă. Șt. Hepites” (Fig. 4).

COMERCIULUI ȘI DOMENIILOR
AL ROMÂNIEI

Fig. 4

Deși, nu avem la dispoziție decât această însemnare, credem în existența unor legături de prietenie mai profunde între cele două personalități prezente în dedicație. Argumentația are în vedere faptul că inginerul Ștefan Hepites era fiul doctorului - farmacist, Constantin C. Hepites, autorul primei lucrări de farmacologie românească, „Farmacopeea română”⁹.

Prin dispoziția domnitorului Alexandru Ioan Cuza din 9 ianuarie 1863, Nicolae Kretzulescu, ministru-secretar de stat la Departamentul de Interne, este însărcinat cu punerea în circulație și respectarea întocmai, pe întreg teritoriul Principatelor, a codicelui de medicamente elaborat de Constantin Hepites.

La rândul său, inginerul Hepites s-a remarcat printr-o intensă activitate științifică, făcând numeroase observații și studii de meteorologie, determinări magnetice, de prevedere a timpului, studii pluviometrice, cutremure etc.

Având experiența multor ani de lucru în aproape toate observatoarele astronomice din Europa, în anul 1894, a pus bazele Institutului de Meteorologie din București, iar pentru meritele științifice remarcabile, a fost primit în Academia Română, în anul 1902.

Interesantă este și lucrarea arhiereului Pocitan Veniamin „L'eglise orthodoxe roumaine de Paris”¹⁰, prin dedicația autorului către o altă mare personalitate politică și diplomatică a României, Alexandru Em. Lahovary.

Textul manuscris se află pe foaia de gardă a cărții: „Onor D-sale D-nei și D-lui Al. Em. Lahovary. P. Veniamin” (Fig. 5).

⁸ Ștefan Hepites, *Repartițiunea ploaiei pe districte și basinuri în România*, anul 1897, București, 1899. Biblioteca Muzeului Județean Argeș, inv. 9895.

⁹ *Pharmacopeea română*, București, 1862. Biblioteca Muzeului Județean Argeș, inv. 8613.

¹⁰ Pocitan Veniamin, *L'eglise orthodoxe roumaine de Paris*, Bucarest, 1937. Biblioteca Muzeului Județean Argeș, inv. 10898.

Arh. Stale
 Dr. g. Alex. Em. Lahovary
 ministru de înaltă-știință,
 Veniamin

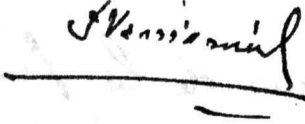

Fig. 5

Deși preocupările celor doi au fost diferite, există unele elemente care dezleagă necunoscutul acestei relații.

Alexandru Em. Lahovary a avut numeroase legături cu Franța. S-a născut, a studiat și a făcut carieră diplomatică la Paris. După un periplu diplomatic la Roma, 1893-1896, Constantinopol, 1902-1906, Viena, 1906-1908, se întoarce la Paris¹¹, îndeplinind aceeași misiune, în perioada 1908-1917.

Coincidența a făcut ca în anii 1914-1915, arhiereul Pocitanu Veniamin¹² să fie preot la Capela Română din Paris și nu este exclus, ca în această perioadă, să fi stabilit o anumită relație cu Alexandru Em. Lahovary, care îndeplinea funcția de ministru plenipotențiar al României, în capitala Franței. Tot aici diplomatul a patronat și „Alianța Universitară Franco-Română“, despre care amintește mai târziu arhiereul Veniamin în cartea sa. Mai mult, autorul cărții făcând un istoric al Capelei Române din Paris, printre fondatorii și donatorii pentru acest lăcaș de cult, menționează și familia Lahovary.

Credem că și aceste motive l-au îndemnat pe autor spre a face lui Alexandru Em. Lahovary, acest dar livresc, aflat astăzi în colecțiile muzeului nostru.

În anul 1883, apare la București lucrarea principelui Gheorghe Bibescu, „Istoria unei fruntarii“¹³, în traducerea lui Alexandru Em. Florescu.

Atât autorul cât și traducătorul sunt personalități bine cunoscute ale istoriei românilor, cu preocupări și în domeniul scrisului.

Principele George Bibescu, fiul domnitorului Gheorghe Dimitrie Bibescu și al Zoei Mavrocordat Brâncoveanu, crescut și educat la Paris, a studiat la Liceul „Henri IV“ și la Școala Militară de la „Saint Cyr“, dedicându-se carierei militare în slujba Franței.

A luat parte la Campania din Mexic, distingându-se pe câmpurile de bătălie de la Cumbres - 28 aprilie 1862 și Pueblo - 5 mai 1862, devenind cavaler al Legiunii de

¹¹ Dicționar enciclopedic, vol. 4, L-N, București, 2001, p. 17.

¹² Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, București, 1996, p. 338.

¹³ Gh. Bibescu, *Istoria unei fruntarii*, România pe malul drept al Dunării, bucurești, 1883. Biblioteca Muzeului Județean Argeș, inv. 10902.

onoare. Ca adjutant al generalului F. Dounay, a participat la războiul franco-prusac din anii 1870-1871, căzând prizonier la Koblenz¹⁴.

A scris foarte mult în limba franceză, doar câteva lucrări au fost traduse în românește, printre care și „Istoria unei fruntarii”. În mod firesc, ne-am îndreptat atenția asupra acesteia, întrucât, însemnarea manuscrisă existentă pe foaia de titlu atestă numele fostului posesor al acestui exemplar: „Souvenir de la G. Bibesco. Theodor G. Emandy” (Fig. 6).

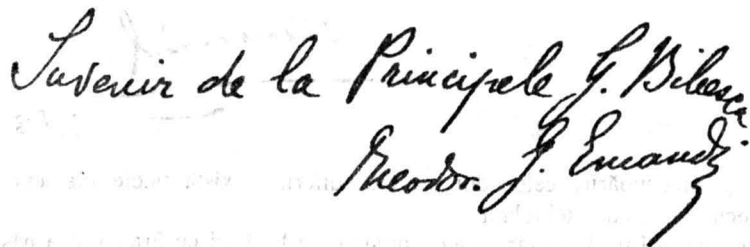

Fig. 6

Bărlădean la origine, autorul acestei însemnări s-a făcut cunoscut în istoria locală prin funcțiile administrative și politice deținute: prefect, primar, șef al Organizației Conservator-Democrate din Tutova, iar la nivel de stat, a avut rangul de ministru plenipotențiar al României la Praga, a fost apoi, deputat și senator în Parlament¹⁵.

Lucrarea „Acte și documente relative la istoria renascerei României”, publicată de Dimitrie A. Sturdza și C. Colescu-Vartic¹⁶, provine din biblioteca particulară a lui Ion Procopiu.

Din însemnarea aflată pe foaia de gardă, reiese că ziaristul Ion Procopiu, director al ziarului „l'Independence Roumaine”, a primit dedicația, poate și cartea, din partea celui de al doilea editor: „D-lui I. Procopiu în semn de osebită stimă din partea culegătorului Colescu-Vartic”. Mai mult, posesiunea acestui exemplar este întărită și prin semnătura „I. Procopiu” aflată la sfârșitul cărții. Remarcăm, totodată, legătura acestui volum realizată în maniera celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea: copertele sunt din carton gros, învelite cu hârtie marmorată, iar pe cotorul acoperit cu piele sunt imprimate inițialele posesorului, „I. P.”.

Atât profesia cât și apartenența la Partidul Liberal motivează apropierea celor doi, evidentă și din însemnarea manuscrisă de pe carte.

Am prezentat în acest demers, numai câteva cărți cu însemnări manuscrise aflate în Biblioteca Muzeului Județean Argeș, singurul criteriu de selecție constituindu-l apariția lor în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea, excepție făcând doar cartea arhierelui Pocitan Veniamin.

¹⁴ Narcis Dorin Ion, *Mogoșoaia, Trei secole de istorie 1702-2002*, București, 2002, p. 70.

¹⁵ Lucian Predescu, *Enciclopedia „Cugetarea”*, București, 1999, p. 305.

¹⁶ *Acte și documente relative la istoria renascerei României*, publicate de Dimitrie A. Sturdza și C. Colescu-Vartic, vol. 6 partea 1, București, 1896. Biblioteca Muzeului Județean Argeș, inv. 90.

Ca și celelalte moșteniri culturale, exemplarele din fondul de carte bibliofil reprezintă o componentă importantă a patrimoniului muzeal, transmițător de înțelepciune și experiență umană.

Din perspectivă muzeografică, fără îndoială, criteriul de bază pentru stabilirea statutului de „bun patrimonial“, pentru carte, are în vedere importanța mesajului transmis, care ne obligă la selectarea și cultivarea valorilor rezistente în timp.